

Wie weet wat Nora wil?

In *Een poppenhuis* stapt Nora met slaande ruzie uit haar huwelijk. Al 133 jaar heeft ze een voorbeeldfunctie. Vier toneelvrouwen over hun heldin en schrikbeeld.

Door onze redacteur
HERIEN WENSINK

Ze is de eerste moderne tragische toneelheldin: Nora uit Henrik Ibsens *Een Poppenhuis* (1879).

Nora Helmer lijkt gelukkig getrouwd met Torvald. Ze hebben het soort huwelijk waarin zij kirrend bedelt om geld, en hij haar dat minzaam, vaderlijk toestopt. Maar Nora heeft een geheim: toen Torvald ernstig ziek was, heeft ze niet alleen geld geleend (van bankmedewerker Nils Krogstad), maar daarvoor ook een handtekening vervalst. Als Nora's vriendin Kristine door haar toedoen de baan van Krogstad inpikt, zint hij op wraak en onthult haar bedrog aan

Torvald. Anders dan Nora hoopt en verwacht, neemt die het niet voor haar op maar laat haar keihard vallen. Als de zaak deëscaleert is voor Torvald meteen alles weer goed. Maar Nora heeft ontdekt dat hun huwelijk een leugen is en kan niet terug. Zij vertrekt en laat man en kinderen achter. In een regieaanwijzing schrijft Ibsen dat de deur achter haar hard dichtslaat.

Henrik Ibsen (1828-1906) was de eerste die sociale conventies centraal stelde op toneel. Nooit eerder droeg een toneelstuk zo rechtstreeks bij aan het sociaal-maatschappelijk debat. Dat Nora haar kinderen verliet,

leidde tot furieuze reacties: een Duitse actrice eiste zelfs een ander slot. Tegelijk herkenden zoveel vrouwen zich in haar, dat een stroom echtscheidingen volgde in het Noorwegen van eind negentiende eeuw. Een toenmalige toneelcriticus schreef: „Toen Nora de deur achter zich dichtsloeg, trilden de muren in duizenden huiskamers.”

Vier versies van *Een Poppenhuis* zijn nu of binnenkort te zien, gisteren ging *Nora* van Toneelgroep Amsterdam in première. Daarom twee actrices en twee regisseuses aan het woord: wat zien zij in Nora? En wat zegt *Een Poppenhuis* over deze tijd?

Ze zoekt geen gelukkiger leven, wel een eigen leven

**Wine Dierckx speelt Nora bij
TG Stan**

„De relatie tussen Nora en Torvald is helemaal gericht op uiterlijk vertoon, op consumentisme. Bij ons hebben ze ook geen geldproblemen, ze zijn juist rijk. En toch is het nooit genoeg: ze willen steeds maar meer, meer, meer.

„Nora is een vrouw die haar leven lang haar opvattingen voor zichzelf hield. Eerst voegde ze zich naar haar vader, later naar haar man. Ze wil voldoen aan een bepaald beeld en daarom leeft ze op een manier die niet haar manier is. Haar eigen drijfveren en verlangens stopt ze weg.

„Ik vind dat herkenbaar: Het is heel moeilijk om te weten wat je echt zuiver zelf vindt. Zo vaak vragen we ons af: wat zouden mijn ouders hiervan vinden, is het wel goed genoeg wat ik doe? Je wilt maar al te vaak voldoen aan verwachtingen, en mensen niet teleurstellen. Het is heel bevrijdend om dat los te laten.

„Ik speel Nora niet als het onderdrukte kindvrouwje. Ze is eigenlijk heel gewiekst, en bespeelt iedereen om te krijgen wat ze wil. Maar het is aangeleerd gedrag: haar persoonlijkheid is misvormd door het patroon waar ze in zit. Ze heeft een sterk verlangen om het leven meer te laten zijn dan de alledaagse werkelijkheid. Haar overgave aan Torvald is opgelegd: zij maakt dat waar.

„Uiteindelijk kan ze het plaatje niet meer in stand houden; er is te veel gebeurd. Daarom gaat ze weg. Ibsen verklaart niet helemaal waarom, ze weet het zelf ook niet precies,

maar ze is in de war en móet dat doen.

„Ik denk niet dat ze op weg is naar een beter of gelukkiger leven, nee. Maar wel naar een leven dat meer van háár is.”

Nora van TG Stan is vanaf 20 februari te zien in België en Nederland. Inl.: stan.be

Leg je een landmijn voor je geliefde?

**Sarah Moeremans regisseert
Crash Test Ibsen bij het Noord-Nederlands Toneel**

„Eigenlijk bestaat *Een Poppenhuis* voor een groot deel uit onnozel anekdotisch gepriegel. Maar wat mij fascineert zijn de heldere afgemeten thema's: het vrouwbeeld, de relatie man-vrouw, de verhouding tussen geld en moraal. In een serie openbare brainstormsessies ('salons') onderzoek ik de vorm die deze thema's in onze tijd aannemen. Dat verwerk ik in de voorstelling.

„Nora vervalst een handtekening om geld te lenen. Dat mag niet, maar zij vindt het gerechtvaardigd, omdat ze het doet uit liefde. Door haar persoonlijke belang verliest ze een collectieve afspraak uit het oog. Dat principe heb ik onderzocht met een 'morele veiling': zou je door rood rijden voor je geliefde? Een landmijn leggen? Voor de garantie dat hun kinderen hen overleven blijken mensen tot heel veel bereid. Ibsen heeft die spanning tussen het individueel en het collectief belang weergaloos weergegeven.

Moralistisch theater wordt vaak niet gewaardeerd, maar Ibsen blijft populair, hoewel hij hypermoralistisch is. Misschien uit een verlangen naar ethische reflectie, bij gebrek aan een ethisch kompas. Ibsen wilde de wereld veranderen en heeft heilige huisjes keihard afgebroken. Ik wil onderzoeken wat er overblijft van zijn moraal als je die met hoge snelheid tegen de muur van onze tijd laat knallen.”

Crash Test Ibsen 1 bij NNT gaat 12 april 2013 in première. Inl.: nnt.nl

Ze draait als een ballerina in een doosje, tot het op is

Regisseur Maren Bjorseth studeerde dit jaar af van de AHK met haar regie van *Een Poppenhuis* en won daarmee de Ton Lutz Prijs.

„Nora is geen slachtoffer, ze is even schuldig als Torvald. Ze zijn gewend samen een spelletje te spelen, maar door de problemen die ze krijgen, gaat dat niet meer. Dan ziet ze niet alleen voor het eerst wie hij echt is, maar ook wie zij zelf is.

„Onze Nora, actrice Kaja Kwestro, speelt gedurende het stuk heel vet, over-the-top. Nora is een vrouw bij wie je steeds denkt: doe nou eens rustig! Aan het einde is zij totaal uitgeput. Ze was zo'n ballerina in een doosje, die maar draait en draait, en op zeker moment is het dan op.

„Wat mij aanspreekt in *Een poppenhuis* is de façade die steeds hoog wordt opgetrokken, en uiteindelijk neerstort. Ik heb het kostuumfeest in het stuk als uitgangspunt genomen voor mijn regieconcept. In drie bedrijven zien we achtereenvolgens de voorbereidingen voor het feest, het feest zelf, en de afterparty; het demasqué.

„Het feest is natuurlijk één van de grootste leugens van onze tijd: het jezelf laten gaan, je ogen sluiten voor alles; het is hedonistisch escapisme. Op de afterparty is de façade afgebrokkeld, dan komt ieders ware gevoel naar boven.

„In mijn encensering heb ik aan het slot de façade letterlijk afgebroken: in kostuum, decor, spel en muziek. In het begin draaien we het nummer *Settle Down* van Kimbra, over huwelijks spelen, en aan het slot wordt dat door één actrice a capella gezongen. Het decor, een doos, klapt open en toont zijn binnenste. Nora schopt haar schoenen uit.

„Ik zie het om me heen ook: van buiten hard zijn is alom geaccepteerd. Maar als je zo hardnekkig een imago opbouwt, raak je erin gevangen. Dan wordt wezenlijk contact onmogelijk. Kijk maar naar Facebook: we willen alleen maar laten zien hoe goed het ons gaat, terwijl we 's avonds allemaal liggen te huilen in ons bed. In die zin is *Een Poppenhuis* een pleidooi voor eerlijkheid.”

Een Poppenhuis van Maren Bjorseth is op 11/12 te zien in Theater Kikker, Utrecht, en 26 en 27/4 2013, Theater Frascati, Amsterdam.

Hoe verenig je al die vrouwen in jezelf?

Halina Reijn speelt Nora bij Toneelgroep Amsterdam.

„Dit stuk biedt de kans om de vrouw te onderzoeken in al haar facetten. Nora is een vrouw die extreem op zoek is naar zichzelf: ze probeert allerlei vrouwtypen uit. Bij haar man is ze het kleine vogeltje, de *Hello Kitty*-vrouw. Bij Krogstad probeert ze de zakenvrouw te zijn, maar dat lukt voor geen meter. Bij de huisvriend is ze moederlijk, voor Kristine is ze de zus. Ze swicht zelfs binnen de scènes: van femme fatale naar moeder, van hoer naar maagd.

„Maar het zijn allemaal beelden van anderen waar ze zich naar voegt. Ze is enorm behaagziek en denkt niet na over wat zij zelf wil; ze is het slachtoffer van haar lage zelfbeeld.

„Dat zoeken naar je identiteit vind ik heel herkenbaar. Daarin was Ibsen visionair, want het is ook nu iets waar vrouwen mee worstelen – misschien wel meer dan ooit. Ik vind het ook moeilijk de carrièrevrouw in mij te verenigen met het *Fifty Shades of Grey*-meisje dat het liefst door een sterke man tegen de muur wordt gedrukt. Die dualiteit heeft Ibsen heel mooi verwoord.

„Volgens mij verlaat ze haar man en kinderen in paniek. Ze gaat niet weg in een kalm, rustig besluit, zoals je dat in andere versies ook wel ziet. Nee, ze is een konijn in de koplampen. Wat ze precies wil, dat weet ze niet. Ze weet alleen dat ze dat zelf moet gaan ontdekken. Het is een geboorte, een heel pijnlijke geboorte. Ze wordt in één klap wijs, in één keer tachtig jaar ouder. Ik speel haar als een bejaarde Bambi die bibberend op haar oude stokjes staat.

„Zolang Nora niet weet wie zij is, kan ze ook geen goede moeder zijn. Zoals in het vliegtuig: je moet eerst je eigen zuurstofmasker opzetten, pas daarna kun je je kind helpen.”

Nora van Toneelgroep Amsterdam (regie: Thibaud Delpeut) is nu te zien. Inl.: tga.nl

Halina Reijn als
Nora in de
voorstelling van
Toneelgroep
Amsterdam.
Foto Jan Versweyveld